

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 7068/98

ע"פ 7260/98

כבוד השופט א' מצא
כבוד השופט י' קדמי
כבוד השופטת ד' דורנר

בפני:

המערערים בע"פ 7068/98
והמשיבים בע"פ 7260/98:

1. יוסף חכמי
2. חכמי נדל"ן בע"מ

נ ג ד

המשיבה בע"פ 7068/98
והמערערת בע"פ 7260/98:

מדינת ישראל

ערעורים על פסק-דין בית המשפט המחוזי
בתל-אביב-יפו מיום 4.10.98 בת"פ 331/92
שניתן על-ידי כבוד השופט ד"ר ע' מודריק

כ"ב-כ"ד בסיוון תשנ"ט (6-8.6.99)

תאריכי הישיבות:

עו"ד יעקב רובין ועו"ד משה ישראל

בשם המערערים:

עו"ד מיכה פטמן ועו"ד יעל פרסמן

בשם המשיבה:

פסק-דין

השופט א' מצא:

רקע עובדתי בסיסי

1. המערער 1 בע"פ 7068/98 (להלן: **חכמי**) הוא בעל השליטה במספר חברות ("קבוצת חכמי"). באמצע שנות השמונים ביקש חכמי להקים מפעל לייצור תרופות בבית-שאן ולזכות בהטבות על השקעתו לפי החוק לעידוד השקעות הון, תשי"ט1959-. לביצוע פרוייקט זה הקים חכמי את המערערת 2 (להלן: **חכמי-נדל"ן**) ושכר את שירותיו של אלי זילבר (להלן: **זילבר**). באמצעות חכמי-נדל"ן, ובסיועו של זילבר, הגיש חכמי, למרכז ההשקעות, בקשה להכיר במפעל המתוכנן כ"מפעל מאושר" כמשמעו בחוק. בתאריך 31.3.86 אישר

מרכז ההשקעות את הפרוייקט. סמוך לאחר מכן החלה מלאכת התיכנון; ובראשית מארס 1988 התחילו עבודות הביצוע באתר הבנייה. על-פי האישור שניתן לה הוכרה זכאותה של חכמי-נדל"ן לקבלת מענקים מקופת המדינה בשיעור השווה ל-44.2 אחוזים מהשקעתה בהקמת המפעל. במקורו התייחס האישור לביצוע עבודות בהיקף כולל של 20,734,500 ש"ח (בערכי הזמן, כ-13.8 מיליון דולר). ואולם, ביום 31.10.89 הוגדל היקפו הכספי המאושר של הפרוייקט ל-40,483,500 ש"ח; וזמן קצר לאחר מכן, בראשית שנת 1990, ביקשה חכמי-נדל"ן, ממינהלת מרכז ההשקעות, אישור להגדלת היקף השקעתה ל-103 מיליון ש"ח (כ-48 מיליון דולר).

בשלהי שנת 1989, בעוד עבודות הבנייה של המפעל בבית-שאן מתנהלות והולכות, ביקש חכמי ליזום הקמה של פרוייקט נוסף - בית-מלון מפואר בטבריה - על-מנת שגם פרוייקט זה יוכר, על-ידי מרכז ההשקעות, כמפעל מאושר ויזכה את מקימיו בהטבות מקופת המדינה. לעבודת ההקמה של הפרוייקט החדש נבחרה החברה ג'נרל הולדינגס (סי.פ.) בע"מ (להלן: **ג'נרל-הולדינגס**), שחכמי היה אחד מבעלי-מניותיה, יושב-ראש הדירקטוריון שלה וכן מנהלה היחיד. ביום 11.4.90 - לאחר עבודת הכנה שכללה פגישות של חכמי עם שר התיירות, ראש עיריית טבריה וגורמים נוספים - הגישה ג'נרל-הולדינגס למינהלת מרכז ההשקעות בקשה לאישור הקמת המלון בטבריה בהשקעת סכום השווה ל-133 מיליון דולר, וביום 21.5.90 החליטה מינהלת מרכז ההשקעות לאשר עקרונית את הבקשה.

באותו זמן, לערך, נקטע רצף האירועים. בעקבות אירוע כלשהו (פרטי האירוע אינם חשובים), שהתרחש במאי 1990, נחשדו חכמי וחכמי-נדל"ן בדרישת וקבלת כספים במימרה ממרכז ההשקעות. במהלך התקופה שמאז אישור התכנית להקמת המפעל בבית-שאן (ובפועל, בין התאריכים 3.6.86 ו-18.4.90) הגישה חכמי-נדל"ן, למרכז ההשקעות, 42 דו"חות ביצוע, בהם הצהירה על עבודות בהיקף כספי כולל של כ-29 מיליון ש"ח. על יסוד דו"חות אלה שולמו לה, במהלך התקופה האמורה, מענקים בסכום העולה כדי 11.3 מיליון ש"ח, כשסכום זה כלל רק חלק מתשלום המענק שלכאורה הגיע לחכמי-נדל"ן על-פי שני דו"חות הביצוע האחרונים (מס' 41 ומס' 42). לנוכח החשד שנתעורר נבדק מצב העבודות באתר. בדיקה זו הוכיחה, כי שווי העבודות שבוצעו עד למועד זה (מאי 1990) הוא כ-12.3 מיליון ש"ח בלבד, היינו פחות מ-42 אחוזים מן השווי הכספי עליו הצהירה חכמי-נדל"ן בדו"חות הביצוע. על רקע מימצא זה עוכב תשלום יתרת המענק ונפתחה חקירה. זילבר, שבמשך כל התקופה כולה פעל כלפי מרכז ההשקעות כנציגו של חכמי, מסר בחקירתו, כי חכמי זמם לזכות במענקים בהיקף זהה לעלות הקמתו של המפעל, וכי להשגת מטרתו הגיש למרכז ההשקעות דו"חות ביצוע מנופחים ומסולפים. זילבר תיאר את השיטות והאמצעים בהן עלה בידי חכמי לקבל ממרכז ההשקעות, במימרה, סכומים גבוהים בהרבה מן המגיע. עוד סיפר זילבר, כי גם בביצוע התכנית להקמת המלון בטבריה, שעל יסודה החליט מרכז ההשקעות לאשר עקרונית את בקשתה של ג'נרל-הולדינגס, התכוון חכמי

לנקוט (ואף נערך לכך באופן מעשי) אותן שיטות שבעזרתן עלה בידו להשיג ולקבל מענקים בסכומים שבפועל יכסו את מלוא השקעתו. תוך שפרש בחקירתו את כל מה שידע על מעלליו של חכמי, בפרשות בית-שאן וטבריה ובפרשיות נוספות, התוודה זילבר על חלקו במעשי המירמה ובעבירות נוספות, שבכולם היה מעורה ומעורב עד צוואר. מדבריו הסתבר, כי חלקו של זילבר התבטא, לא רק בכל מה שעשה על-פי הנחיית חכמי, ולקידום מטרות הקשר שנקשר ביניהם, אלא גם במעשי זיוף ומירמה נוספים, שעשה מאחורי גבו של חכמי ושבאמצעותם קיבל ממרכז ההשקעות ושילשל לכיסו עוד כ-3.5 מיליון ש"ח. בעקבות חקירתו נכרת עם זילבר הסדר טיעון. בשל העבירות אותן ביצע בשיתוף עם חכמי, או בשליחותו, זכה זילבר למעמד של עד מדינה; ואילו בשל העבירות הנוספות, אותן ביצע מאחורי גבו של חכמי, הועמד לדין בהליך נפרד, הורשע בעבירות שיוחסו לו ונידון לשנתיים מאסר בפועל.

ההליך לפני בית המשפט המחוזי

2. בכתב-אישום, שהוגש נגדם בשנת 1992, הואשמו חכמי וחכמי-נדל"ן יחדיו (במסגרת האישום הראשון) בקשירת קשר לביצוע פשע ובעבירות מירמה, שנעברו בקשר להקמת המפעל בבית-שאן. ארבעה אישומים אחרים הופנו נגד חכמי לבדו. באחד מאלה (האישום החמישי) הואשם, בגין בקשתו לאישור התכנית להקמת המלון בטבריה, בקשירת קשר לביצוע פשע ובניסיון לקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות. ואילו בשלושת האישומים האחרים, שאף הם התבססו על גירסתו בחקירה של זילבר, יוחסו לחכמי עבירות של מתן שוחד.

בסופו של משפט ארוך ומורכב, שהגיע לסיומו רק בראשית אוקטובר 1998, פסק בית המשפט המחוזי להרשיע את חכמי ואת חכמי-נדל"ן, במסגרת האישום הראשון, בקשירת קשר לביצוע פשע (לפי סעיף 499(1) לחוק העונשין), בקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות (לפי סעיף 415 סיפה לחוק) וכן בניסיון לקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות (לפי סעיפים 415 סיפה ו-32 לחוק), כשההרשעה בעבירת הניסיון מתייחסת רק ליתרת סכום המענק שתשלמו נדרש במסגרת שני דו"חות הביצוע האחרונים. בנוסף פסק בית המשפט להרשיע את חכמי, במסגרת האישום הרביעי, בעבירה של מתן שוחד (לפי סעיפים 290 ו-291 לחוק העונשין). מאידך פסק בית המשפט לזכות את חכמי וחכמי-נדל"ן מן העבירה של ניהול עסק במירמה, שיוחסה להם באישום הראשון. כן זיכה את חכמי מעבירות נוספות של מתן שוחד, שיוחסו לו באישומים השני והשלישי, ומשתי העבירות הנוספות (קשירת קשר לביצוע פשע וניסיון לקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות), שיוחסו לו (במסגרת האישום החמישי) בשל תכניתו להקמת המלון בטבריה.

בשל העבירות בהן הורשע במסגרת האישום הראשון (פרשת המפעל בבית-שאן) נגזרו על חכמי העונשים הבאים: בשל עבירת הקשר שנת מאסר בפועל; בשל העבירה של קבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות - שש שנות מאסר, מהן ארבע שנים מאסר בפועל ושנתיים מאסר על-תנאי, וכן קנס בסך שלושה מיליון ש"ח, או ריצוי שלושים חודשי מאסר; ובשל הניסיון לקבלת דבר במירמה - שנת מאסר בפועל. בשל העבירה של מתן שוחד נידון חכמי לשנת מאסר על-תנאי ולקנס בסך 50,000 ש"ח, או ריצוי שישה חודשי מאסר. בגזר הדין הורה בית המשפט על צבירתם של עונשי המאסר בפועל, ומכאן שעל חכמי הוטל לרצות תקופת מאסר כוללת בת שש שנים. חכמי-נדל"ן נידונה לתשלום קנס בסך שני מיליון ש"ח.

הערעורים

3. בערעורם (ע"פ 7068/98) משיגים חכמי וחכמי-נדל"ן על צדקת הרשעתם, ולחלופין - על חומרת העונשים שהוטלו עליהם. מנגד (בע"פ 7260/98) מערערת המדינה על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי, בשלושה עניינים. ראשית, מלינה היא על קביעת בית המשפט, שהניסיון לקבל דבר במירמה, בו הורשעו חכמי וחכמי-נדל"ן במסגרת האישום הראשון, התייחס רק לחלק מן הסכום שנטען נגדם באישום. שנית, מערערת המדינה על זיכוי של חכמי מן העבירות שיוחסו לו באישום החמישי. ושלישית, משיגה המדינה על קולת העונשים שנגזרו על חכמי.

ערעור חכמי בפרשת המפעל בבית-שאן

4. לביסוס אשמתו הנטענת של חכמי בפרשת הקמתו של מפעל התרופות בבית-שאן - ובכך, גם לביסוס אחריותה הפלילית של חכמי-נדל"ן, שאשמתה נגזרת מאשמתו של חכמי - הניחה התביעה, לפני בית המשפט המחוזי, תשתית ראייתית נרחבת. זולת עדותו העיקרית של עד המדינה, זילבר, כללו ראיות התביעה עדויות רבות נוספות וכמות אדירה של מסמכים. השופט המלומד, שהיה ער ומודע למיגבלות הכרוכות בהסתמכות על עדותו של זילבר, ביסס את מימצאיו העובדתיים, לרוב ובעיקר, על הראיות שבכתב; מסמכים מזמן אמת שעל תוכנם ומשמעותם לא היתה מחלוקת ממשית. לבסוף, נתחוויר לשופט, כי עדותו של זילבר, ביחס לאירועים השונים, התיישרה היטב עם מה שעלה מן הראיות שבכתב, וכי גם בעדויות האחרות נמצאו לעדותו חיזוקים ממשיים. כך עלה, שגם עדותו של זילבר - שעל הפגמים הרבים שבאישיותו לא היתה כל מחלוקת - זכתה בסופו של דבר לאמונו של בית המשפט, ביחס לכל הנקודות בהן חלק חכמי על גירסתו. חכמי, לעומתו, נתגלה כעד בלתי-מהימן; וביחס לרוב העניינים, בהם ניסה לתרץ ולהסביר מעשים שהוכחו נגדו בעדויות ובמסמכים, דחה בית המשפט המחוזי את הסבריו כחסרי כל ממש. בהיותו ער לכך, נמנע הסניגור המלומד, כמעט לחלוטין, מהסתמכות על הסבריו הדחויים של חכמי; וגם בהשגותיו על הכרעות עובדתיות מובהקות של בית המשפט המחוזי, ניסה להיבנות רק מניתוח פרשני של הראיות האחרות. אני סבור, כי הרשעתם של חכמי וחכמי-נדל"ן בעבירות הקשר והמירמה נסמכת, בראש ובראשונה, על המימצאים העובדתיים שנקבעו על-ידי הערכאה הראשונה. ובמימצאים אלה, המעוגנים היטב בראיות, אינני רואה כל מקום להתערב.

5. עם אישור תכניתה להקמת מפעל התרופות, הוכרה זכאותה של חכמי-נדל"ן לקבלת תשלומים על חשבון מענק השקעתה המאושרת. ככלל, כדי לזכות בתשלום מענק, היה על חכמי-נדל"ן להוכיח ביצוע-בפועל של חלק כלשהו מן התכנית המאושרת. מרכז ההשקעות מינה, כמפקחים מטעמו, את חברת מבני תעשיה בע"מ (להלן: מבני-תעשיה) ואת הבנק לפיתוח התעשיה בע"מ (להלן: הבנק). המנגנון שנקבע לביצוע תשלומים על חשבון המענק היה כלהלן: לבקשתה לקבלת תשלום צירפה חכמי-נדל"ן "דו"ח ביצוע". בגדר הדו"ח נמסרו

פרטים אודות העבודה, שבגין ביצועה מבוקש התשלום, ובדבר עלות הביצוע; וצורפו לו חשבוניות ואסמכתאות אחרות, המעידות על גובה ההשקעה. לאחר בדיקתו, תחילה על-ידי מבני-תעשייה ולאחר מכן על-ידי הבנק, הועבר דו"ח הביצוע למרכז ההשקעות, למתן הוראת תשלום; ועל יסוד הוראה זו שילם הבנק לחכמי-נדל"ן את החלק היחסי המגיע בהתחשב בגובה השקעתה בפועל.

6. מן הראיות שהובאו על-ידי התביעה נובע, כי במסגרת קידום מטרות הקשר עם זילבר, ובעזרתו הפעילה של האחרון, ניפח חכמי את עלויות הביצוע בהצגת חשבוניות שלא שיקפו את העלות האמיתית. בראשית שלב התיכנון כללה חכמי-נדל"ן, בין החשבוניות שהציגה, גם חשבונית שהוצאה על-ידי אחת מן החברות האחרות שבשליטתו של חכמי. החשבונית, שעוררה תשומת-לב מיוחדת, הפכה נושא למשא-ומתן, שהסתיים בסופו של דבר בפשרה. בעקבות הלקח שהפיק מניסיון זה, השתמש חכמי מכאן ואילך, כאמצעי לניפוח העלויות, בחברות-קש ריקות מכל תוכן. הראשונה באלה היתה י.ה.ת. - שירותי תכנון הנדסה וייעוץ בע"מ (להלן: י"ה"ת), חברה לא פעילה שהשליטה בה היתה בידי חכמי. משהחליט להשתמש ביה"ת כאמצעי לניפוח עלויות התיכנון העביר חכמי (ביום 5.3.87) את השליטה בה לידי זילבר, תמורת תשלום בסך 10 ש"ח. אף שליה"ת לא היתה כל מעורבות בעבודות התיכנון, הרי שכלפי מרכז ההשקעות הוצגה כמבצעת עבודה בתחום זה. מעורבותה, שהיתה למראית-עין בלבד, התבטאה בשתי פעולות: בכך ששילמה לאחד המתכננים, שבפועל הועסק על-ידי חכמי-נדל"ן, את יתרת שכרו (בסך 20,000 ש"ח) וחייבה בתמורה את חכמי-נדל"ן. ובכך שהוציאה לחכמי-נדל"ן ארבע חשבוניות, בהן חייבה אותה בסכום כולל של 960,200 ש"ח, כביכול תמורת עבודות תיכנון שבפועל כלל לא בוצעו.

חכמי-נדל"ן צירפה את החשבוניות שקיבלה מיה"ת לדו"חות הביצוע שלה, וקיבלה בגין תשלום על חשבון מענק. כדי לשוות מראה אמיתי למערכת היחסים המדומה שבינה לבין י"ה"ת, הוציאה חכמי-נדל"ן שיקים לפקודת י"ה"ת, בסכומים תואמים לסכומי החשבוניות. אלא שגם פרעון החשבוניות היה מדומה; שכן, במעמד גביית השיקים על-ידיה הוציאה י"ה"ת (בהנהלת זילבר) שיקים נגדיים, על סכומים זהים, לפקודת חכמי-נדל"ן, ובכך החזירה לה את אשר קיבלה ממנה. הסכומים שהועברו על-ידי י"ה"ת לחכמי-נדל"ן נרשמו בפנקסיהן של שתי החברות כ"הלוואה", שלפרעונה העבירה חכמי-נדל"ן ליה"ת שטרי-הון בסך 840,000 ש"ח, שהונפקו על-ידי חברה אחרת אשר בשליטת חכמי (חכמי בין-לאומיים בע"מ).

7. חכמי חזר ונקט אותה שיטה גם בשלב הביצוע של עבודות הבנייה. להקמת השלד באתר הבנייה בחר חכמי (בראשית שנת 1988) בחברה הקבלנית "דרוקר זכריה", אשר בעקבות שינוי שמה נודעה כחברת "מליבו". אך חכמי-נדל"ן נמנעה מהתקשרות ישירה עם מליבו. לקידום מטרותיו, ועל יסוד הקשר בינו לבין

זילבר, גרם חכמי לכך שזילבר ירכוש, תמורת 1,600 ש"ח, חברה-בת ריקה מתוכן של מליבו. החברה שנרכשה נרשמה, בשעתו, כ"דרוקר זכריה, חברה לבניה מתועשת (1973) בע"מ", אך לאחר מכירתה לזילבר, שונה שמה לאז-דז טרום (1973) בע"מ (להלן: **אז-דז**). בתום המשא-ומתן, בין חכמי לבין מליבו, נכרתו במקביל שני חוזים: האחד בין אז-דז לבין מליבו, לפיו הוזמנה עבודת הקמת השלד, כביכול, על-ידי אז-דז, והשני בין חכמי-נדל"ן לבין אז-דז, לפיו הזמינה חכמי-נדל"ן את ביצוע העבודה, כביכול, מאת אז-דז. העוקף הטמון בכפילות זו התבטא בהפרש בין העלויות. בעוד שעם מליבו (המבצעת האמיתית של עבודת השלד) הותנה על תשלום בסכום כולל של 6.5- מיליון ש"ח, התחייבה חכמי-נדל"ן לשלם לאז-דז, תמורת אותן עבודות, סכום של 8.5- מיליון ש"ח. התשלומים למליבו בוצעו על-ידי אז-דז בכספים שהועמדו לרשותה, לצורך זה, על-ידי חכמי-נדל"ן. תשלומים אלה בוצעו תמורת עבודה-בפועל ועל יסוד דו"חות המפקח שפעל באתר מטעמו של חכמי. למבני-תעשייה, לעומת זאת, הציגה חכמי-נדל"ן את החשבוניות שהוצאו לה על-ידי אז-דז. מן הראיות עלה, כי מועדי הוצאתן, סכומיהן ויתר פרטיהן של חשבוניות אלו הוכתבו מראש על-ידי חכמי. הסכומים שנקבו בחשבוניות אלה היו גבוהים במידה ניכרת מן הסכומים בהם חויבה אז-דז על-ידי מליבו. יתר על כן: הכנתן של חשבוניות אלו, והגשתן במסגרת דו"חות הביצוע, תמיד הקדימו את מועדי החשבוניות של מליבו. בדרך זו עלה בידי חכמי לממן את התשלומים למליבו בכספי המענקים, שהקדים וקיבל ממרכז ההשקעות.

שיטת ההתחשבות בין חכמי-נדל"ן לבין אז-דז דמתה עד מאוד לשיטת ההתחשבות בין חכמי-נדל"ן לבין יה"ת. חכמי-נדל"ן שילמה לאז-דז את מלוא התמורה לפי החשבוניות שהאחרונה הוציאה לה, אלא שבמועד קבלת הכספים הוציאה אז-דז שיקים נגדיים לפקודת חכמי-נדל"ן והחזירה לה את אשר קיבלה ממנה. את תמורת התשלומים האלה, שבפנקסי החשבונות של שתי החברות תוארו כ"הלוואה", פרעה חכמי-נדל"ן לאז-דז בשתי דרכים: כל אימת שאז-דז נדרשה לפרוע חשבוניות של מליבו, העבירה לה חכמי-נדל"ן את הכסף הדרוש לכך; ואף שהעברות כספיות אלו נועדו לפרעון חוב ממשי שהגיע למליבו, תוארו ההעברות בפנקסי החשבונות כ"החזר הלוואה". ולפרעון יתרת סכומי ה"הלוואה", שבמשך הזמן הצטברו לסכומים אדירים, קיבלה אז-דז מניות של חכמי-נדל"ן. אך גם "פרעון" זה היה מדומה, שכן, במקביל להעברת המניות לאז-דז פעלו חכמי וזילבר להחזרתן של המניות לרשותו של חכמי. לצורך זה חתם חכמי, בשם חברה אחרת הנתונה לשליטתו (פרמסקטיקל טכנולוג'יס בע"מ; להלן: פ.ט.), על הסכם עם אז-דז, לפיו התחייבה פ.ט. ליתן לאז-דז שירותי ייעוץ. בפועל לא ניתנו על-ידי פ.ט. שום שירותים, אך מכוח ההסכם הוציאה פ.ט. לאז-דז דרישות תשלום חודשיות, שאת תמורתן פרעה אז-דז במניות חכמי-נדל"ן שהוחזקו בידיה.

8. זמן-מה לאחר תחילת עבודות הביצוע באתר הוברר לחכמי ולזילבר, כי פיקוחם של מבני-תעשייה והבנק, על ביצוע העבודות, רחוק מלהיות פיקוח ממשי. על רקע זה הגדיל חכמי את הפער בין סכומי המענק

שנדרשו על-ידי חכמי-נדל"ן במסגרת דו"חות הביצוע לבין העלות בפועל של העבודות. גם הקשר שבין מועדי הצגת דו"חות הביצוע לבין מועדי סיום העבודות שעל ביצוען הוצהר, התרופף והלך. על-פי הנחיותיו של חכמי, סיפק זילבר לחכמי-נדל"ן חשבוניות של אז-דז, בסכומים ובמועדים שלא היה להם קשר הכרחי לעבודות שבוצעו. וחשבוניות אלו צורפו לדו"חות הביצוע, שהוגשו על-ידי חכמי-נדל"ן למבני-תעשייה. מרכז ההשקעות העביר לחכמי-נדל"ן את מלוא תמורת המענקים שהגיעו לה על-פי המוצהר בדו"חות הביצוע; אלא שהמידע שנמסר בדו"חות הביצוע על עלות ביצוע העבודות - ולעתים אף אודות עצם ביצוען - היה כוזב. הפער בין השווי הכספי של עבודות הקמת השלד, לפי המוצהר בדו"חות הביצוע, לבין החיובים שקיבלה אז-דז ממליבו הלך ותפח. סכומן הכולל של החשבוניות בגין ביצוע עבודות-שלד, שהגישה אז-דז לחכמי-נדל"ן, הסתכם בסופו של דבר ביותר מ-14 מיליון ש"ח, כ-54 אחוזים יותר מן העלות הממשית של ביצוע העבודות, שבהתאם לחשבוניות שהוצגו על-ידי מליבו הגיעה רק למעט יותר מ-6.5 מיליון ש"ח.

9. שיטת הפעולה המתוארת, שננקטה על-ידי חכמי זילבר בשלב ביצוע עבודות הקמת השלד, חזרה וננקטה על-ידיהם גם בשלב הביצוע של עבודות החשמל, התקנת מערכת מיזוג-אוויר, התקנת אינסטלציה תעשייתית ועוד. לביצוע עבודות החשמל נבחרה חברת נוגה. מעת התקשרותה בחוזה עם אז-דז, ועד אפריל 1990, ביצעה נוגה עבודות חשמל (שאושרו) בשווי כולל של 845,000 ש"ח ועבודה נוספת (שטרם אושרה) בשווי של כ-100,000 ש"ח. ואולם אז-דז סיפקה לחכמי-נדל"ן חשבוניות על ביצוע עבודות חשמל בסכום כולל שעלה כדי 2.7 מיליון ש"ח; וחשבוניות אלו צירפה חכמי-נדל"ן לדו"חות הביצוע שהוגשו על-ידה למרכז ההשקעות.

ביחס לביצוען של מערכות אחרות הגדיל חכמי לעשות בהגישו דו"חות, בהם הצהירה חכמי-נדל"ן על ביצוען של עבודות שכלל אף לא הוחל בהן. כך היה ביחס להתקנה של מערכת מיזוג-אוויר, שהוזמנה מחברת אלקטרה. על-פי החוזה, בין אז-דז לבין אלקטרה, התחייבה האחרונה לבצע את העבודות תמורת סכום כולל של כ-5.5 מיליון ש"ח, בעוד שבחוזה המקביל, בין אז-דז לבין חכמי-נדל"ן, הותנה, שתמורת העבודות תשלם חכמי-נדל"ן לאז-דז כ-7.8 מיליון ש"ח (היינו פער של כ-42 אחוזים). ואולם, אף שאלקטרה כלל לא התחילה בביצוע עבודות ההתקנה של מערכת מיזוג האוויר, הגישה אז-דז לחכמי-נדל"ן שתי חשבוניות, האחת על סך 1,470,000 ש"ח והשנייה על סך 2,285,000 ש"ח, שהעידו, כביכול, על עבודות שביצעו הושלם. מהלך דומה ננקט בנושא התקנתה של מערכת אינסטלציה תעשייתית. בין חברת "סודמו" הגרמנית, שנבחרה לביצוע העבודה, לבין אז-דז, נרשם זיכרון-דברים שתוקפו הוכפף לחתימת חוזה. אף שהחוזה לא נכרת, וסודמו לא ביצעה כל עבודות, סיפקה אז-דז לחכמי-נדל"ן, שתי חשבוניות, האחת בסך 940,000 ש"ח והשנייה בסך 2,250,000 ש"ח, שהוגשו על-ידי חכמי-נדל"ן למרכז ההשקעות במסגרת דו"חות הביצוע.

10. עיקרי השיטה שבנה חכמי היוו ההתקשרות בחוזים כפולים ומערכת ההתחשבות הסיבובית. ביישמו שיטה זו, ותוך שניצל את מחדלי הגורמים המפקחים מטעם מרכז ההשקעות, עלה בידי חכמי להוציא מקופת המדינה מענקים בסכום כולל של 11.3 מיליון ש"ח לערך. על-פי האישור, שניתן לתכניתה של חכמי-נדל"ן, היתה זו זכאית לקבל תשלומים על חשבון מענק ההשקעה בשיעור השווה ל-44.2 אחוזים מהשקעותיה העצמיות בפועל בביצוע התכנית. שווי העבודות שבוצעו באתר, עד למועד פתיחת החקירה, הסתכם, כזכור, בסך 12.3 מיליון ש"ח בלבד. בהתחשב בשווי השקעתה עד למועד זה, היתה חכמי-נדל"ן זכאית לקבל על חשבון המענק כ-5.4 מיליון ש"ח. אך עקב מצגי השווא של חכמי-נדל"ן בדו"חות הביצוע שהגישה, שולמו לה מענקים בסכום שעלה על כפל מן המגיע. יתר על כן: אלמלא האירוע שהקים עליה חשד למעשי מירמה, והוביל להפסקת תשלום המענקים, עשויה היתה חכמי-נדל"ן לזכות, על-פי שני דו"חות הביצוע האחרונים שהוגשו על-ידה, בתשלום נוסף של 1.7 מיליון ש"ח, שבגינן הרשיע בית המשפט את חכמי ואת חכמי-נדל"ן בעבירת ניסיון לקבלת דבר במירמה ובנסיבות מחמירות.

11. בערעורו נגד ההרשעה בעבירות נשוא האישום הראשון העלה הסניגור המלומד טענות רבות, בעזרתן קיווה לשכנענו, כי העובדות שהוכחו במשפט אינן מובילות בהכרח למסקנה שחכמי פעל בכוונת מירמה. על כמה מטענותיו אינני רואה מקום להתעכב כלל (בין אלו: הטענה בדבר "ידיעת הגורמים המאשרים", הטענה בדבר אי-פירסומם של כללי מרכז ההשקעות, הטענה בדבר "הסתמכות חכמי על רואה החשבון" והטענה בדבר "חוסר כדאיות כלכלית במירמה"). ברם, גם כמה מראשי הטיעון האחרים של הסניגור אינן מחייבים יותר מהתייחסות קצרה.

12. ציר מרכזי בטיעונו של הסניגור היה, כי אז-דז פעלה באתר הבנייה כקבלן ראשי; או, לפחות, כי יש להתייחס אליה כאל קבלן ראשי. ההתקשרות עם קבלן ראשי, אף שהיא מייקרת את עלות הבנייה, הינה דבר מקובל, בעיקר כשהמדובר בהקמתם של פרויקטים גדולים. מהתקשרותה של חכמי-נדל"ן עם אז-דז, ומהימנעותה מהתקשרות ישירה עם הקבלנים המבצעים, אין, לכן, להסיק שחכמי פעל בכוונת מירמה. על-כל-פנים, אילו נזקק חכמי לשירותיו של קבלן ראשי, עלות העבודות לא היתה פוחתת.

חולשתה הבולטת של טענה זו היא בהנחות העובדתיות הגלומות בה; לאמור, שאז-דז נשכרה על-ידי חכמי-נדל"ן על מנת שתשמש כקבלן ראשי לביצוע העבודות באתר, ולמצער, כי ניתן להתייחס אליה כאל קבלן ראשי. דא עקא, שלהנחות אלו ולעבודות שהוכחו במשפט, אין ולא כלום. אכן נכון הדבר, שכלפי הקבלנים המבצעים הוצגה אז-דז, באמצעות זילבר, כקבלן ראשי. אך מן העובדות שהוכחו עולה, כי חכמי (בעצמו

ובאמצעות אחרים) שלט במישרין בכל המתרחש באתר הבנייה. לאז-דז לא היתה כל מעורבות בתהליכי הביצוע. תפקידה הממשי היחידי היה לספק לחכמי את החשבונות שנדרשו לו לניפוח עלויות הבנייה. וזילבר, שמעיקרה נשכר על-ידי חכמי, שימש באז-דז כאיש קש של חכמי, הסר למרותו וממלא את הוראותיו.

הוא הדין ביחס לטענתו הנוספת של הסניגור, כי התשלומים שניתנו לחכמי-נדל"ן היו בגדר מקדמות על חשבון המענק, שבמלואו עתיד היה להגיע לה רק עם סיום הפרוייקט; והעובדה שבזמן הגשת דו"ח הביצוע טרם השלימה חכמי-נדל"ן את ביצוע העבודות, שבגינן נתבקש התשלום, אינה מעידה על קיום כוונה לרמות. הסניגור אמנם צודק בהגדירו את התשלומים שניתנו לחכמי-נדל"ן כמקדמות. הזכאות העקרונית לקבלת מענק מקופת המדינה, בגין השקעה ב"מפעל מאושר", אינה קמה אלא לאחר ביצועה המושלם של התכנית המאושרת, בהשקעתו העצמית של בעל המפעל (סעיף 40ח(א) לחוק עידוד השקעות הון). ואולם על-פי סעיף 40ח(ב) לחוק, מוסמך מנהל מרכז ההשקעות "לאשר תשלום מקדמה על חשבון מענק השקעה לבעל המפעל המאושר, בשיעורים ובתנאים שקבע המנהל". על-פי כללים שקבע, נוהג מרכז ההשקעות לשלם מקדמות על חשבון מענק ההשקעה; אך בנתון לחריגים, תשלומי המקדמות מבוצעים, במהלך תקופת הביצוע, בגין מה שכבר בוצע, במסגרת התכנית המאושרת, בהשקעתו העצמית של בעל המפעל. אכן, גם התשלומים על חשבון מענק השקעתה, שחכמי-נדל"ן היתה זכאית לבקש ולקבל, היו בגדר מקדמות. ובנתון למקרה חריג אחד, בו אושרה לה מקדמה שלא על יסוד ביצוע בפועל, זכאותה לתשלום מקדמות הותלתה בהשלמת ביצוען של העבודות שבגינן התבקשו התשלומים. יתר על כן: אין חולקין שבנסיבות בהן נראה לו הדבר כמוצדק, מוסמך מנהל מרכז ההשקעות לאשר תשלום מקדמה על חשבון המענק אף לפני ביצוע העבודה שבגינה מבוקשת המקדמה. אלא שלמעט מקרה חריג אחד, חכמי-נדל"ן לא ביקשה ממנהל מרכז ההשקעות לאשר לה תשלום מקדמות כאלה, אלא הגישה דו"חות ביצוע, בצירוף חשבונות ואסמכתאות אחרות, שנועדו להוכיח את זכאותה לקבלת התשלומים כהחזר להשקעותיה בפועל. ומצג זה, כפי שנקל ללמוד משיטת הפעולה, אינו מתיישב עם הנחת הסניגור. אדרבה, המסקנה הסבירה היחידה, שניתן להעלות משיטת הפעולה שהנהיג חכמי, היא, שבקשותיו לקבלת תשלומים על חשבון מענק ההשקעה, כשהללו מבוססות על חשבונות מסולפות או פיקטיוויות, הוגשו על-ידיו בכוונה להשיג ולקבל, במירמה, תשלומי מענק שלא הגיעו לו, או בסכומים גבוהים במידה ניכרת מן המגיע. זאת היתה מסקנתו של בית המשפט המחוזי, וכשלעצמי אינני רואה כי היה בידו להגיע למסקנה אחרת.

13. כאן המקום להוסיף, כי מאותם טעמים צדק השופט המלומד בהרשיעו את חכמי וחכמי-נדל"ן בעבירה של קבלת דבר במירמה ביחס למלוא הסכום אותו קיבלו על חשבון המענקים, ולא ניכה ממנו את הסכום אותו היו זכאים לקבל אילו מסרו דיווח נכון על היקפן הכספי של העבודות שבוצעו באתר בפועל. מטרת המענק היא

להחזיר למשקיע, מקופת המדינה, חלק מהשקעתו בביצוע התכנית המאושרת. כיון שחכמי וחכמי-נדל"ן לא השלימו את הקמת המפעל המאושר, טרם קמה להם זכאות לקבלת מענק כלשהו. גם זכאותם לקבלת מקדמות על חשבון המענק אינה עומדת להם; שכן, הזכאות לקבלת מקדמות מותנית במסירת דיווח נכון אודות העבודות שבוצעו וגובה ההשקעה שנדרשה לכך.

14. רק על טענה אחת, מכלל טענותיו האחרות של הסניגור, רואה אני עוד מקום להתעכב. הטענה היא, כי למצער בגין דו"חות הביצוע מס' 30 ועד למס' 42, לא היה השופט רשאי להרשיע את חכמי, שכן דו"חות אלה נערכו והוגשו, לא על-ידי חכמי אלא על-ידי זילבר. העובדות עליהן סומכת הטענה אינן שנויות במחלוקת, ועל יסוד הודאתו בהן הורשע זילבר, במסגרת ההסדר שנערך עימו, בעבירות שיוחסו לו ונידון לשנתיים מאסר בפועל. הכנת דו"חות הביצוע להגשה נעשתה - כפי שכבר ראינו - על-פי הנחייתו של חכמי. הוא אשר קבע מה ייאמר בדו"ח, אלו חשבונות פיקטיוויות יצורפו אליו, ומתי יוגש. זילבר, שהכין את הדו"חות ואת החשבונות שיש לצרף אליהם, הכול על-פי הנחייתו של חכמי, נהג להחתים עליהם את חכמי (בשם חכמי-נדל"ן) ולהגישם למבני-תעשייה לאישור. כך עשה זילבר עד הדו"ח מס' 29. מן הדו"ח מס' 30 ואילך פעל, באמצעי מירמה וזיוף וללא ידיעתו של חכמי, להפקת טובת-הנאה גם לעצמו. לאחר שהחתים את חכמי על דו"ח ביצוע, השמיד את הדו"ח וערך תחתיו דו"ח ביצוע אחר בו זייף את חתימת חכמי. בדו"ח המזויף כלל את הנתונים והמסמכים הכוזבים, שנכללו בדו"ח המקורי, אך הוסיף עליהם סכומים שונים וחשבונות פיקטיוויות נוספות לכיסוי ההפרש. אחר-כך זייף בו חתימת אישור של מבני-תעשייה והגישו במישרין לבנק. בהאמינו כי המדובר בדו"ח מקורי של חכמי-נדל"ן, שתוכנו אושר על-ידי מבני-תעשייה, העביר הבנק את הדו"ח למרכז ההשקעות למתן הוראת תשלום. יתר על כן: בעזרת ייפוי-כוח מזויף, פתח זילבר חשבון בנק על שם חכמי-נדל"ן, שזו האחרונה כלל לא ידעה על קיומו. התשלומים על חשבון המענק, על יסוד הדו"חות שזויפו בידי זילבר, הועברו (כבקשת זילבר) לחשבון האמור. משקיבל את התשלום דאג זילבר להעביר, לחשבון הבנק הנכון של חכמי-נדל"ן, אותו חלק מסכום המענק שחכמי ציפה לקבל, על יסוד דו"ח הביצוע המקורי שהוכן לפי הוראותיו, ואילו את יתרת הסכום משך זילבר ושילשל לכיסו.

בהסתמך על עובדות אלו טען הסניגור, כי מעשי המירמה והזיוף שעשה זילבר ניתקו את הקשר הסיבתי בין מירמתו המתוכננת של חכמי לבין תשלומי המענקים, שאותם גבתה חכמי-נדל"ן שלא כדין. אף טענה זו דינה להידחות. ביצוע העבירה של קבלת דבר במירמה אכן מותנה בקיום קשר סיבתי בין מעשה המירמה לבין קבלת הדבר. כדברי השופט קדמי בספרו:

"הכלל - אין עבירה אלא אם ניתן הדבר 'מחמת' המרמה. כאמור, דין הוא שהדבר יינתן בהשפעת המרמה; לאמור - שיתקיים קשר סיבתי בין

המרמה לבין פרידתו של הנותן מן הדבר" (י' קדמי, על הדין בפלילים, בעמ' 411).

ואולם מן העובדות שהוכחו עולה, כי בין מירמתו של חכמי לבין קבלת המענקים על-ידי חכמי-נדל"ן, התקיים קשר סיבתי. מירמתו של חכמי התבטאה במתן ההנחיות שנדרשו, להכנת החשבונות הפיקטיוויים ודו"חות הביצוע המסולפים, ולהגשתם למרכז ההשקעות. חכמי הוא מי שהקים והנהיג את המערכת שאיפשרה את מעשי המירמה. זילבר היה חלק ממערכת זו. הוא נשכר על-ידי חכמי והופעל על-ידיו. חריגתו היחידה מהוראותיו של חכמי התבטאה בכך, שבכוונה להפיק מן המירמה הנאה פסולה גם לעצמו, הוסיף למצג הכוזב, שנכלל בדו"חות הפעולה מס' 30 ועד מס' 42, פרטים כוזבים נוספים. ברצותו להסתיר זאת מחכמי, ולתעל את כספי המענק לחשבון הסמוי שפתח על שמה חכמי-נדל"ן, נאלץ להמיר את טופס דו"ח הפעולה המקורי, עליו חתם חכמי, בטופס חדש, בו כלל גם את הפרטים הכוזבים הנוספים וזיף עליו את חתימתה של חכמי-נדל"ן. אך מעשיו לא גרעו ממירמתו של חכמי. הטופס שהוגש למרכז ההשקעות לא היה אמנם הטופס המקורי, שהוכן על-פי הנחייתו של חכמי, אך המרת הטופס לא שינתה דבר, שכן כל מרכיביו של המצג הכוזב, שנכללו בטופס המקורי, נכללו גם בטופס החדש. מירמתו של חכמי השתכללה עם קיום הוראותיו, להגיש דו"ח פעולה הכולל נתונים כוזבים והנסמך על חשבונות מסולפות או פיקטיוויים, וקבלת הדבר על-ידו התבטאה בהעברת כספי המענקים, על-ידי מרכז ההשקעות, לחכמי-נדל"ן. המרת הטופס, שבאמצעותו הוצג המצג הכוזב ובעטיו נתקבל שלל המירמה, לא ביטלה את מעשיו של חכמי ולא גרעה מאחריותו.

15. המסקנה העולה היא, כי יש לדחות את ערעורם של חכמי וחכמי-נדל"ן על הרשעתם בעבירות בהן נמצאו אשמים במסגרת האישום הראשון.

ערעור חכמי על הרשעתו במתן שוחד

16. חכמי מערער לפנינו על צדקת הרשעתו בעבירה של מתן שוחד (שיוחסה לו במסגרת האישום הרביעי), וערעורו על הרשעה זו בדין יסודו.

17. במסגרת פעילותה העסקית המגוונת עסקה "קבוצת חכמי", בין היתר, בהספקת תרופות לקופת-חולים הכללית. משנקלעה לקשיים כספיים, התקשתה קופת-חולים לשלם את חובותיה לספקים כסדרם, ואף לחכמי חבה סכום ניכר. בית המשפט קבע, כי חכמי הטיל על זילבר לפעול לזירוז התשלום, והאחרון החליט להיעזר באחד לוי, לעת ההיא עוזרו של המזכיר הכללי של ההסתדרות. לקידום סיכויי להניע את לוי, להתערב אצל גזבר קופת-חולים בנושא הקדמת תשלום החוב לחכמי, אירח זילבר את לוי ובני משפחתו (שהם תושבי

בית-שאן), במספר הזדמנויות, בבתי מלון בתל-אביב. מאותם מניעים נעתר זילבר לבקשת לוי והסכים להעסיק את אחיו של לוי כמנהל ביצוע באתר הבנייה בבית-שאן. בעקבות זאת הועסק אחיו של לוי באז-דז במשך שלושה חודשים.

18. אתייחס תחילה לפרשת האירוח בבתי מלון של לוי ובני משפחתו. זילבר דרש מחכמי להשיב לו את הוצאות האירוח, וביחס לשני מקרים התרצה חכמי והחזיר לזילבר את הוצאותיו. בעדותו מסר זילבר, כי בכל המקרים, בהם אירח את לוי ובני משפחתו בבתי מלון, פעל על-פי הנחייתו המפורשת של חכמי. חכמי הכחיש טענה זו, ואת הסכמתו להחזיר לזילבר, כדרישתו, הוצאות מסוימות, תירץ בטענה כי סבר שהמדובר בהחזר הוצאות נסיעה במוניות, מבית-שאן לתל-אביב ובחזרה.

לעצם מתן השוחד ללוי מצא בית המשפט ראיות מספיקות. ברם, למידת מודעותו של חכמי לעובדה שזילבר עומד לשחד את לוי, לא נמצאה לפניו כל ראיה זולת עדותו של זילבר. ואולם, גם גירסתו של חכמי, כי לא ידע דבר וכי ייחס את ההוצאות שהחזרן נדרש מידו לנסיעות במוניות, לא זכתה לאמון בית המשפט. בסופו של דבר, ומשגיבש השופט את מסקנתו, ניסח אותה כהאי לישנא:

"מסקנתי היא, שאף על פי שהנאשם לא ידע בודאות (כפי שאירע בדו"ח הראשון) כי המדובר בהחזר הוצאות אירוח במלון, הוא חשד, ברמה גבוהה של הסתברות, כי מדובר במעשה שוחד, וחרף זאת, העלים עין מכך, ואישר את החזר ההוצאה. בעצימת עיניים זו, הפך חכמי שותף למעשה עצמו".

בצדק טען הסניגור, כי על-פי נימוקיו היה על השופט לזכות את חכמי מן העבירה. אכן, אם חכמי "לא ידע בודאות" - כפי שקובע השופט - כי זילבר מארח בבית מלון את לוי, הרי שבזמן ביצוע העבירה על-ידי זילבר, חכמי לא היה מודע לביצועה. גם אם בעת אישור החזר לזילבר, הבין חכמי כי המדובר במתן שוחד, ובחר לנהוג בעצימת עיניים, שוב לא היה במודעותו המאוחרת להטיל עליו אחריות לעבירה שביצועה הושלם עוד בטרם היה מודע לה.

19. ביחס להעסקת אחיו של לוי באז-דז קבע בית המשפט כי הדבר נעשה על דעתו של חכמי, וכי הדבר נעשה כמתת ללוי. מקובלת עליי קביעת בית המשפט, כי העסקת "מנהל ביצוע" באז-דז יכלה להיעשות רק על דעתו של חכמי, שהיה בעל המאה ובעל הדעה בכל אשר התרחש באז-דז. אך לכך שהעסקת אחיו של לוי נועדה לשחד את לוי, לא היתה בפני בית המשפט כל ראיה זולת עדותו של זילבר. ועל עדותו של זילבר לבדו לא ניתן היה לבסס מימצא מרשיע נגד חכמי.

20. מטעמים אלה הייתי מקבל את ערעורו של חכמי על הרשעתו במתן שוחד.

ערעור המדינה על הכרעת הדין

21. בערעורה על הכרעת הדין טוענת המדינה שתיים אלה: ראשית, כי בגדר האישום הראשון (פרשת הקמת מפעל התרופות בבית-שאן) היה על בית המשפט להרשיע את חכמי וחכמי-נדל"ן, בניסיון לקבלת דבר במירמה, לא רק בגין יתרה בסך 1.7 מיליון ש"ח, אותו תבעו במסגרת שני דו"חות הביצוע האחרונים, אלא בגין מלוא השווי הכספי המוצהר של התכנית המאושרת (כ40- מיליון ש"ח). ושנית, כי על הבקשה לאישור התכנית להקמת המלון בטבריה, שהוגשה על-ידי חכמי באמצעות החברה ג'נרל-הולדינגס, היה על בית המשפט להרשיע את חכמי (בגדר האישום החמישי) בקשירת קשר לביצוע פשע ובניסיון לקבלת דבר במירמה בניסיונות מחמירות.

22. אני סבור, כי השופט המלומד צדק בהגבילו את הרשעת חכמי וחכמי-נדל"ן בעבירת הניסיון (נשוא האישום הראשון) לסכום שנתבקש על-ידם במסגרת דו"חות הביצוע האחרונים ושתשלומם עוכב. טענת המדינה, כי יש לראות את חכמי כמי שניסה לקבל דבר במירמה כדי מלוא היקפה של התכנית המאושרת, אינה יכולה להתקבל. בהיעדר ראיות מספיקות לקביעה, כי בעצם בקשתה של חכמי-נדל"ן, להגדלת היקפה הכספי המוכר של התכנית, היה משום ניסיון לקבלת דבר במירמה, יכלה עבירת הניסיון להשתכלל רק עם הגשתם של דו"חות ביצוע מסולפים. בהיערכות לביצוע עבירות נוספות של קבלת דבר במירמה, שאמנם הושלמה, היתה רק משום הכנה לעבירה. לאמור: גם אם נניח - כעמדת המדינה - שאילמלא החקירה חזקה שחכמי היה ממשיך להגיש (באמצעות חכמי-נדל"ן) דו"חות ביצוע מסולפים, בכוונה לקבל במירמה מענקים שלא הגיעו לו, לא היה בהנחה זו כדי להוביל להרשעה בעבירת הניסיון, שהמעשה הנדרש לביצועה טרם נעשה.

23. בערעורה על זיכוי של חכמי מן העבירות שיוחסו לו באישום החמישי (התכנית להקמת המלון בטבריה) מצביעה המדינה על כך, כי חכמי לא הסתפק בהגשת בקשה לאישור תכניתו, אלא נערך לביצוע תכניתו באותה שיטת מירמה בה פעל בנושא הקמת המפעל בבית-שאן. ממה שנתברר, מפי זילבר ומראיות נוספות, עלה, כי ההתקשרות עם האדריכל שנבחר, למתן ייעוץ בקשר לתיכנון הקמתו של המלון, נעשתה בשיטת החוזה הכפול, כשבתפקיד חברת הקש משמשת יה"ת. נחתמו במקביל שני חוזים: בחוזה בין יה"ת לבין האדריכל הותנה על שכר כולל בסך 400,000 ש"ח, ואילו בחוזה המקביל התחייבה ג'נרל-הולדינגס לשלם ליה"ת, בשכר אותו שירות, סכום של מיליון ש"ח.

מקובלת עליו טענת המדינה, כי הראיות שהובאו נגד חכמי בפרשת האישום החמישי מעידות על קשירת קשר בין חכמי לבין זילבר, לפעול כלפי מרכז ההשקעות בנושא הקמת המלון בטבריה באותן דרכי מירמה שאיפיינו את פעולתם בנושא הקמת מפעל התרופות בבית-שאן. אך, מן הטעמים שפורטו בפסקה 22 לעיל, אין בידי קבל את עמדת המדינה, כי די היה בראיות שהובאו כדי לבסס את אשמתו של חכמי בניסיון לקבלת דבר במירמה. לפיכך הייתי מקבל את ערעור המדינה על הכרעת הדין בחלקו ומרשיע את חכמי בעבירה של קשירת קשר לביצוע פשע אשר יוחסה לו במסגרת האישום החמישי.

הערעורים על גזר הדין

24. התערבותנו בהכרעת-דינו של בית המשפט המחוזי מקימה צורך לתקן גם את גזר-דינו. הסניגור טען, כי בנסיבות העניין אין זה מן המידה לעשות תיקונים אלה בערכאתנו, אלא יש להחזיר את התיק לבית המשפט המחוזי לשמיעת טענות משלימות ולמתן גזר-דין חדש. משסברנו כי מן הראוי להיענות לבקשה זו, נמנענו משמיעת טיעון בערעורים, נגד חומרת העונש מחד ונגד קולתו מאידך, וממילא אף לא ננקוט עמדה ביחס לשיקולי גזר הדין.

עם זאת רואים אנו להעיר, כי בקביעת עונשי המאסר, שהטיל על חכמי בשל העבירות בהן הרשיעו במסגרת האישום הראשון, נתפס בית המשפט המחוזי לשלוש טעויות: ראשית, טעה השופט המלומד בהענישו את חכמי, על העבירה של קבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות, במאסר שש שנים (מין ארבע שנים מאסר בפועל). עונש המאסר הקבוע לצד העבירה האמורה (לפי סעיף 415, סיפה) הוא מאסר חמש שנים. בהטילו על חכמי שש שנות מאסר חרג השופט מסמכותו. ולשיטתי, חריגה מסמכות בהטלת עונש מובילה לבטלות העונש שהוטל (ע"פ 866/95 סוסן נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(1) 793, בעמ' 814). שנית, טעה השופט בהטילו על חכמי עונשי מאסר נפרדים ומצטברים על עבירת הקשר ועל העבירה נשוא הקשר. הלכה מיוסדת היא, כי מקום בו מורשע אדם בקשירת קשר וכן בעבירה נשוא הקשר, אין להטיל עליו אלא עונש כולל אחד על הפרשה כולה (ראו, למשל, את דברי הנשיא שמגר בע"פ 228/77 זקצר נ' מדינת ישראל, פ"ד לב(1) 701, בעמ' 720; ומן הזמן האחרון, את דברי השופט ביניש בע"פ 1820/98 אנג'ל נ' מדינת ישראל, תק-על 98(3) 1081, בפסקה 8 לפסק הדין). ושלישית, טעה השופט בכך, שבשל עבירת הניסיון לקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות, גזר על חכמי עונש מאסר נפרד. עבירת הניסיון הנדונה לא היוותה אלא חוליה נוספת בשרשרת המעשים שבעטיים הורשע חכמי בעבירה של קבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות. כך עולה גם מדברי השופט המלומד, שבנימוקי גזר הדין ציין, כי "הניסיון איננו אלא רכיב אחד במסכת פעולות המירמה שהיא פרשה אחת". בנסיבות אלו, היה זה מן הראוי לגזור על חכמי עונש מאסר אחד על כל מכלול מעשי המירמה, עליהם הורשע

בפרשת המפעל בבית-שאן. בתיתו גזר-דין חדש, שיביא בחשבון גם את השינויים הנובעים מהתערבותנו בהכרעת הדין, יואיל השופט המלומד לתת את דעתו, בין היתר, גם להערות אלו.

התוצאה

25. התוצאה בערעורים תהא, אפוא, כלהלן: יידחה ערעורם של שני המערערים, בע"פ 7068/98, על הרשעתם בעבירות שיוחסו להם באישום הראשון. ערעורו של חכמי (המערער 1) על הרשעתו (במסגרת האישום הרביעי) בעבירה של מתן שוחד, יתקבל, הרשעתו בעבירה זו תבוטל והוא יזכה ממנה. ערעור המדינה, בע"פ 7260/98, על הכרעת הדין, יתקבל בחלקו, וחכמי יורשע בעבירה של קשירת קשר לביצוע פשע, שיוחסה לו בפרשת האישום החמישי. יתר חלקי הערעורים נגד הכרעת הדין יידחו. גזר-דינו של בית המשפט המחוזי יתבטל, והתיק יוחזר אל השופט המלומד לשמיעת טענות הצדדים בנושא העונש ולמתן גזר-דין חדש. חזקה על השופט המלומד, שימצא דרך להחיש את מועד השמיעה לפניו ויקבע אותו למועד קרוב ככל האפשר. הערבויות שניתנו, והתנאים שנקבעו, לשחרורו בערובה של חכמי, יעמדו בעינם.

שופט

השופט י' קדמי:

אני מסכים.

שופט

השופטת ד' דורנר:

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט א' מצא.

ניתן היום, כ"א בתמוז תשנ"ט (5.7.99).

שופטת

שופט

שופט

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
F15.98070680